

ILURO, L'AUTOGOVERN MUNICIPAL

I. ELS TRETS HISTÒRICO-ECONÒMICS DE LA CIUTAT ROMANA.

L'actual ciutat de Mataró va eixir amb la romana Iluro, la qual estava situada en el mateix lloc on ara hi ha el Centre Històric de l'actual ciutat.

Sobre l'existència d'Iluro, hi ha tres classes de documentació que ens n'informa:

- 1) L'epigrafia.
- 2) Els textos clàssics.
- 3) L'arqueologia.

Referent a les fonts epigràfiques i els textos clàssics, la seva difusió ha estat prou intensa per a no tornar-hi a insistir (1). L'arqueologia, per tractar-se d'una ciència en constant evolució, i degut a les constants intervencions que es van fent d'una manera intermitent, però continuada, en l'àrea de la ciutat romana, ens aporta constantment coneixements nous, els quals ens permeten aproximar-nos amb més objectivitat a la realitat iluronesa, encara que estem molt lluny d'assolir resultats coherents i definitius per tractar-se, com es tracta Iluro, d'una ciutat on l'hàbitat hi ha persistit amb el consegüent arranament de la ciutat romana, encara que darrerament s'han posat a la llum alguns vestigis d'un cert volum, exhumats bàsicament en les terrasses que configuraven el perímetre de la ciutat romana.

Iluro va eixir per la necessitat ineludible de disposar d'un centre econòmic, polític i administratiu, d'un extens i ric territori d'economia fonamentalment agrícola, dit amb un llenguatge actual, d'un centre de serveis.

És difícil precisar l'àrea d'aquest territori; sols sabem, a través dels textos clàssics, que es trobava entre els de *Blanda* (Blanes) i *Baetulo* (Badalona) (2).

La Dra. Marta Prevosti, d'aquest territori, n'ha fet un estudi molt acurat (3), el resultat del qual ha estat precisar l'existència d'unes explotacions agràries bastant ben repartides, a part de constatar un intens conreu de la terra; del Besòs fins a Caldes d'Estrac, amb 210 Km², hi comptabilitza 264 *villae* o cases de pagès, entre segures i probables, que representen 1,25 per Km².

La producció agrícola principal era el vi (4), que era objecte d'exportació; també es produïen altres productes mediterranis com podia ser l'oli, i segurament es cultivarien productes hortícoles per a l'autoconsum de la contrada.

El territori disposava d'una bona xarxa de comunicacions terrestres i marítimes (5).

Iluro, hem dit, sorgí com a centre d'aquest ric territori. Si va ser un eiximent espontani o una fundació per decisió de govern, no hi ha fins ara prou elements de judici per donar-hi una resposta satisfactòria. Fins ara sols s'han establert hipòtesis, les quals es poden resumir en:

1) Desplaçament del poblament autòcton de Burriac cap al pla per raons socio-econòmiques, en un procés lent de romanització però continuat, que comportaria la naixença de la ciutat, evidentment, amb els funcionaris propis de la superestructura político-administrativa romana.

2) Fundació *ex novo* feta per l'autoritat romana amb colons vinguts de fora. Possible repartiment de terres als soldats llicenciats (6).

3) Un assentament ibèric de plana anterior a la fundació republicana, amb posteriors aportacions de poblament ibèric (7).

4) Fundació augustal (8).

Mitjançant l'arqueologia, cada vegada es va precisant més l'origen cronològic de la ciutat; actualment ja es donen les dates de 75-50 a.C. (9).

El màxim desenvolupament de la ciutat, cal situar-lo des de l'etapa augustal fins a començaments del segle III d.C.; d'aqueixa època procedeixen els millors testimonis arqueològics (10). Segurament que la ciutat es va trobar afectada per la profunda crisi del segle III d.C. (11), per entrar en un procés decadent, que coincidiria amb la implantació del Cristianisme (12).

El final de la ciutat romana es pot situar entre els segles V-VII, en un procés lent però irreversible; en són testimoni les darreres produccions industrials de ceràmica d'aqueixa època: sigil.lates grises i llànties paleocristianes (13), així com els vestigis de la necròpolis paleocristiana exhumada en la façana de l'actual temple basilical de Santa Maria (14).

II. EL FUNCIONAMENT DE LA CIUTAT ROMANA.

La civilització romana bàsicament va ser una cultura urbana. La ciutat de Roma n'era l'epicentre i l'embrió, així com el model a seguir; això no vol dir que les ciutats de l'imperi romà fossin homogènies ja que cadascuna estava condicionada jurídicament i urbanísticament a les seves circumstàncies particulars.

A l'accident europeu, el triomf de Roma va ser el triomf de la ciutat.

Les ciutats més importants dels Països Catalans, tenen el seu origen en el món romà: Barcelona, València, Tarragona, etc...

Segons l'autor llatí Caius Plini (23-24 a 79 d.C.), hi havia dues classes de ciutats amb llurs territoris: la CIVITATES (les més grans) i els POPULOS (les més petites). Aquesta divisió a Hispània va ser establerta per August, com a unitats administratives inferiors.

Per tal de definir diferents aspectes i/o elements que concorrien en la ciutat i/o territori, en els textos antics es troben expressions diverses, com poden ser:

- a) Fortificacions o defenses: *oppidum, turris, castellum*.
- b) Nucli habitat sorgit al costat d'un campament militar: *cannabae*.
- c) Mercat en un indret poc romanitzat: *forum*.
- d) Gran urbanització: *urbe*.
- e) Assentaments militars que incloïen diversos nuclis de població, els límits dels quals estaven marcats amb *termini* (fites).

El règim jurídic de la ciutat romana era divers, i amb el transcurs dels anys va anar evolucionant. Com a trets més importants assenyalarem:

- 82-79 a.C. Reforma de Sila, en virtut de la qual Itàlia es va organitzar en ciutats de ciutadans romans, les quals eren part integrant de la República romana.
- 45 a.C. Juli Cèsar va promoure la llei JULIA MUNICIPALIS, per tal d'ordenar l'administració municipal.
- 27 a.C. A Hispània, l'emperador August, va escometre l'organització del territori, cosa que per a la *Tarraconense* va significar l'ordenació dels municipis.
- 74 d.C. L'emperador Vaspasià, va atorgar a totes les ciutats que no tenien un regir superior al Dret Llatí.
- 212 d.C. L'emperador Caracalla va atorgar el Dret Romà a totes les ciutats que no el tenien.

El Dret Llatí (*ius latti*) mentre va existir, el gaudien els aliats de Roma, en virtut del qual no pagaven tribut.

El Dret Romà era el que gaudien els ciutadans lliures de Roma, i es feia extensiu a totes les poblacions de *civium romanorum*.

Amb la reforma d'August, es contemplen els règims jurídics municipals principals següents:

- a) COLONIA CIVIUM ROMANORUM.
Tenien els mateixos drets que la ciutat de Roma; a Hispània presenten orígens diferents:

- 1) Podia ser una fundació romana *ex novo*, exemp. *Barcino*.
- 2) Podia ser una ciutat d'origen anterior, exemp. *Emporium*.
- 3) Podia ser una fundació romana, però amb un posterior assoliment del rang de colònia, exemp. *Tarraco*.

b) COLONIA CIVIUM LATINORUM.

La que es regia amb el dret llatí.

c) COLONIA PEREGRINORUM.

Amb habitants de procedència diversa.

d) MUNICIPIUM CIVIUM ROMANORUM.

Acostumaven a ser ciutats d'origen anterior a la romanització o fundades *ex novo*, com podria ser el cas d'*Iluro*. Disposaven d'un règim jurídic molt semblant al de la *colònia civium romanorum*.

e) CIVITATES LIBERAE, IMMUNES i/o FEODERATAE.

Ciutat conquerida, però amb virtut d'uns acords conservaven els magistrats segons el seu règim anterior, i, segons com, no pagaven tribut.

f) CIVITATES STIPENDIARIAE.

Sotmesa sota règim d'ocupació.

No tots els ciutadans gaudien dels mateixos drets, sols en tenien els qui eren considerats lliures (*status civitates*).

En l'Alt Imperi, època àlgida del desenvolupament urbà, es poden establir els *status* principals següents:

a) CIVES ROMANI (ciutadans romans).

Els qui tenien el dret de Roma, amb capacitat per exercir tota classe de drets, tan públics com privats.

b) CIVES LATINI (ciutadans amb dret llatí).

Entre aquests hi havia:

- 1) *Latini veteres o prisci*, eren els antics aliats. Tenien un limitat dret de vot, però podien contraure matrimoni amb ciutadans romans i podien fer testament i comerciar segons el dret romà.
- 2) *Latini Iuniani*, eren antics esclaus emancipats, però que no havien assolit la ciutadania romana.
- 3) *Latini coloniarum*, eren els ciutadans de colònies amb dret llatí, tenien un limitat dret de vot, podien comerciar segons el dret romà.

Les que es regien pel dret de *civium romanorum*, els seus habitants es dividien en tres categories:

- a) DECURIONS. Eren la noblesa local, els terratinents, els militars llicenciats i els grans comerciants.
- b) AUGUSTALS. Eren els corresponents a l'ordre eqüestre; solien prevenir dels lliberts.
- c) PLEBE. Era la massa de la població lliure.

L'organització política dels municipis era semblant, tam com hem dit, a la de Roma. Estava constituïda per tres nivells:

- a) COMICIS o assemblea popular d'homes lliures.
- b) CURIA o ORDO DECURIONE, a semblança del Senat de Roma; era l'organisme on hi havia el poder legislatiu.
- c) ELS MAGISTRATS o poder executiu.

A finals del segle II d.C., els COMICIS o assemblees varen ser dissoltes i els seus poders varen passar a la CÚRIA.

La CÚRIA solia estar composta de 100 membres, elegits entre els decurions de més de 25 anys, i que per cens disposaven d'una fortuna superior als 100.000 setercis.

Els MAGISTRATS eren elegits per la CÚRIA; el seu mandat era per un any.

Aquests magistrats eren:

- a) DOS DUUMVIRI.
- b) DOS EDILS.
- c) DOS QÜESTORS.

Els DUUMVIR eren la màxima autoritat municipal; entre altres coses, tenien cura de la defensa, els impostos, la justícia, la presidència dels COMICIS i de la CÚRIA, dels jocs, etc., i cada cinc anys de fer el CENS, llavors assumien el títol de DUUMVIR QUINQUENALIS o censors.

Els EDILS, tenien cura dels carrers, les places, els edificis públics, les mesures, els preus, l'ordre públic, etc.

Els QÜESTORS tenien la responsabilitat de les finances. Podien existir o no; si no hi eren, llavors la tasca administrativa era assumida pels *duumviri*.

La jerarquia religiosa tenia dos col.legis de tres membres cadascun: PONTIFICES i AÜGURES. El càrrec era vitalici.

En donar culte a l'emperador s'instituï el col.legi dels SEVIRS AUGUSTALS, compost de sis membres.

III. LA DOCUMENTACIÓ SOBRE EL RÈGIM MUNICIPAL D'ILURO.

La documentació que hom disposa actualment, per fer una aproximació al règim municipal iluronès és molt escassa però eloqüent.

- 1) L'epigrafia sobre els *II. VIR*.
- 2) Les citacions dels autors clàssics.
- 3) Les inscripcions epigràfiques culturals.

1) L' EPIGRAFIA SOBRE ELS II. VIR.

A) En primer lloc hem d'esmentar la làpida de L. Marcius, prou coneguda, exhumada l'any 1814 a la Riera, davant de l'Ajuntament. El seu text epigràfic és com segueix:

L(ucius). MARCIVS. Q(uinti). F(ilius). GAL(eria). OPTATVS
AEDIL(is). TARRACONE. II.VIR. ILURONE
ET. II. VIR. QVINQVENALIS. PRIMVS
PRAEFECTVS. ASTVRIAE. TRIBVN(us). MILIT(um)
LEGIONIS. SECVNDAE. AVGVSTAE
ANNOR(un). XXXVI. IN PHRYGIA. DECESSIT
(Luci Marci Optat, fill de Quint, de la (tribu) Galèria, edil a *Tarraco*,
duumvir a *Iluro* i *duumvir* quinquennal primer, prefecte (o bé: primer
duumvir quinquennal,) d'Astúria, tribú militar de la Legió Segona
Augusta, morí a Frígia als 36 anys) (15).

El darrer estudi fet sobre aquesta làpida, d'una forma rigorosa i detallada es deu a G. Fabre, M. Mayer i I. Rodà, els quals han posat l'accent en l'última línia del text on s'observen uns trets diferents en el traç de l'escriptura, cosa que evidencia un acabament posterior en relació a la resta del text. L'explicació que donen els esmentats investigadors, és que la làpida en principi es va pensar com a honorífica i es va deixar en blanc el darrer espai, per tal de completar-la amb la tercera milícia eqüestre, amb la qual L. Marci, completava aquesta fase de la seva carrera militar, però la seva prematura mort als 36 anys a Frígia, va transformar la làpida en funerària.

Per l'objecte d'aquest estudi, destaquem en aquesta làpida el càrrec del biografat de II.VIR ILVRONE ET II.VIR QVUIQVENALIS PRIMVS, o sigui que va exercir el càrrec de mandatari principal d'Iluro.

Segons els autors en qüestió, la cronologia d'aquesta làpida es pot situar entre els anys 55-75 d.C.

B) Es tracta de tres trossos de marbre, possiblement corresponents a caire o caires d'una taula.

Un fragment va ser trobat en una *villae* romana (16) de Cabrils i els altres dos al santuari de Can Modolell a Cabrera de Mar (17). Per les seves característiques semblen correspondre a la mateixa peça.

Hom hi llegeix:

M(arcus). M / F(ilius). CELER. II. VIR. I / STIPE.
(Marc M ... / ... fill de Celer, *duumvir* ... / ... STIPE).

En aquest cas també cal destacar el II.VIR en una peça exhumada en el territori d'Iluro; la I que ve a continuació, G. Fabre, M. Mayer i I. Rodà hi veuen tres possibilitats: 1a. que sigui la primera lletra d'ILVRONE, 2a. que sigui el pal de la F de FLANEN en una exposició ordenada dels càrrecs municipals i 3a. que sigui el pal d'una E d'EX.

El que sembla evident és que el II.VIR, en exercici del seu càrrec tenia l'obligació de fer acomplir el compromís pel qual s'havia establert l'STIPE (lliurament de diners per al lloc sagrat) (18).

Els mateixos autors daten la inscripció a finals del s. I d.C.

C) Fabre, Mayer i Rodà, en un fragment de làpida trobada a l'any 1963, en circumstàncies poc clares, al Caminet de Mataró, completen la seva lectura amb l'existència d'un II.VIR (19).

Hom situa la seva cronologia en la segona meitat del s. I d.C.

D) En una làpida situada a Vilassar de Dalt i actualment perduda (20), s'hi llegia:

P(ublio). MANLIO GN(aei). F(ilio). GAL(eria)
AEDILI. II.VIR
GN(aeo). MANLIO. P(ublili). F(ilio). GAL(eria)
SECVNDO. AEDILI
(A Publi Manli, fill de Gneu, inscrit dins la tribu Galèria, edil, duòvir, a Gnaeu Manli Segon, fill de Publi, de la tribu Galària, edil).

Se la data del s. I. d.C.

2) LES CITACIONS DELS AUTORS CLÀSSICS.

La condició jurídica municipal d'Iluro ens ve donada per dos autors llatins:

A) POMPONIO MELA, fill de Tingitera, va escriure sobre el 43-44 d.C. un epítom geogràfic intitulat "CHEROGRAFIA", on descriu les poblacions d'aquesta costa:

"Inde ad Tarraconen parva sunt oppida Blande –esmente de nord a sud–, Iluro, Baetulo, Barcino, Subur, Tolobi, parva flumina Bactulo iuxta Iovis montem, Rubricatum in Barcinonis litore..." (21)

La traducció seria:

(Des d'allà fins a Tarraco, s'hi troben les petites *oppida* de *Blande*, *Iluro*, *Baetulo*, *Barcino*, *Subur*, *Tolobi*, així com petits rius, el *Baetulo*, junt al mon *Iovis*, el *Rubricatum* en la costa de *Barcino*).

D'aquest text hom desprèn que Iluro en la primera meitat del s.I. d.C. era una petita *oppida*.

B) PLINI EL VELL, fill de Como, va ser *procurator* a la *Tarraconense* (22) fet que li permetria conèixer el país d'una manera directa. Sobre l'any 77 d.C. va enllestir la seva monumental obra "NATURALIS HISTORIA", on descriu:

“In ora autem colonia *Barcino* cognomine *Faventia*, oppida civium romanorum *Baetulo* —descriu de sud a nord—, *Iluro*, flumen *Arnum*, *Blandae*, flumen *Alba*” (23).

La seva traducció és:

(En la costa la colònia *Barcine*, denominada *Faventia*, *Baetulo* i *Iluro*, ambdues *oppida* de ciutadans romans, el riu *Arnum*, *Blandae*, el riu *Alba*).

D'aquesta descripció hom dedueix que en la segona meitat del s. I d.C. *Iluro* era una *oppida* de ciutadans romans.

3) LES INSCRIPCIONS EPIGRÀFIQUES CULTUALS.

Dins l'organització pública de la ciutat (colònia i/o municipi), existia una corporació composta per sis membres denominada *SEVIR AVGVSTAL*, que tenia cura del culte a l'Emperador. A Hispània aquest culte hi fou introduït a través de Tarragona (24). La troballa a Mataró de quatre ares amb inscripcions relacionades amb el culte imperial, ofertes pels sevirs augustals de la ciutat, ratifiquen aquesta condició de municipi de ciutadans romans, i de l'existència del temple corresponent.

Aquestes ares són:

A) BONO
EVENT(ui). AVG(usto).
SACR(um).
P(ublius). AEMILIVS
GEMEL(LV)S
VI VIR AVG(ustalis)

La seva lectura és:

(Consagrat al Bon Succés August, Publi Emili Gamel, sevir augustal).

Es tracta d'una dedicació a Bono, déu de les bones collites.

Hom la situa a principis del s. II d.C. (25).

B) AVG(ustae). SACR(um)
C(AIUS). QVINTIVS
Q(uintiae). SEVERAE
L(ibertus). MYRONVS
IIIIII. VIR AVG(ustalis)

La seva traducció és:

(Consagrat a Juno Augusta, Gai Quinti Miro, llibert de Quintia Severa, sevir augustal).

Juno era la deessa de la dona.

És d'acabaments del s. I d.C. o començaments del II d.C. (26).

C) MERCVR(IO AVG(usto)
SACR(um)
C(aius). BAEBIVS. CORINTHVS
VI.VIR. AVG(ustalis)

Que vol dir:

(Consagrat a Mercuri August, Gai Beb i Corinti, sevir augustal).

Dedicada a Mercuri, déu protector dels mercaders.

De principis del s. II d.C. (27).

D) SILVANO
AVG(usto). SACR(um)
P(ublius). CORNELI
VS. FLORVS
VI. VIR AVG(ustalis)

La seva traducció:

(Consagrat a Silvà August, Publi Corneli Florus, sevir augustal).

Ara dedicada a Silvà, mena de Faune protector dels boscos i els ramats.

De començaments del s. II d.C. (28).

IV. LA PROBLEMÀTICA DE L'ORGANITZACIÓ MUNICIPAL ILURONESA.

Aquests pocs documents que acabem de relacionar —únicos disponibles fins ara—, és evident que no són suficients per tenir un coneixement exhaustiu de quina fou l'organització político-administrativa de la ciutat d'*Iluro* al llarg de la seva dilatada existència, però amb l'ajut de la informació facilitada pels resultats dels treballs fets en altres indrets de característiques semblants, i amb l'abundant epigrafia així com els textos dels autors clàssics, ens permet aproximar-nos, en línies generals, al tema, encara que amb cautela pròpia d'una disciplina que es troba sotmesa a investigació constant, cosa que permet en l'esdevenidor, amb noves dades, completar, o simplement ratificar o rectificar, tot o part del que ara i aquí venim a exposar.

No obstant això, volem deixar molt clar, que el que ara considerem molt important és el fet d'establir uns punts de referència, que serveixin de fil conductor per aprofundir aquesta especificitat de la història iluronesa.

És amb aquests elements disponibles i amb les reserves assenyalades, que intentarem posar de relleu els principals trets i dubtes del règim municipal de la ciutat romana.

Al nostre entendre aquests són els següents:

a) LA FUNDACIÓ D'ILURO I EL SEU RÈGIM MUNICIPAL.

Hem exposat les diferents hipòtesis sobre el naixement d'Iluro en la primera meitat del s.I a.C. La seva condició de ciutat amb el dret de *civium romanorum*, ens fa pensar que podia haver eixit ja amb aquest règim jurídic, el qual encaixa cronològicament amb la reforma de l'època de Sila (82-79 a.C.), tal com ens ho informa T. Mommsen (29), encara que aquest el que ens diu és que la reforma afectava la península italiana, cosa que ens fa pensar que si la ciutat va ser fundada *ex nova*, o sigui per decisió del govern establert, ho seria amb colons procedents d'Itàlia o amb soldats llicenciats, en ambdós casos amb gent que possiblement podien gaudir dels mateixos drets jurídic que la fundació.

b) LA QÜESTIÓ DE L'OPPIDA.

És un dels temes més contravertits, aclarir el règim jurídic d'Iluro; és resoldre satisfactòriament el concepte d'*oppida* esmentat tant per Mela com per Plini. Fent una interpretació literal del mot llatí *oppida*, el seu equivalent és lloc fortificat. Plini el Vell ens diu en la seva obra que a la *Hispania Citerior* hi havia 293 *civitates* de les quals 179 eren *oppides* que es desglossaven de la manera següent: 12 colònies amb dret romà, 13 *oppides* amb dret romà, 18 amb dret llatí, i amb dret federat i 135 *stipendiaries* (30). Iluro era una de les 13 *oppides* plinianes amb dret romà.

De tot això hom desprèn que *oppida* volia dir alguna cosa més que un simple lloc fortificat; la lectura planera dels textos clàssics fa que el concepte *oppida* se l'associï com a equivalent de població.

J. Guitart es pregunta si el concepte *civitates* volia dir un territori sense un punt central constituït en ciutat, mentre que *oppida* volia dir un punt central del qual depèn un territori (31). Per recolzar la seva tesi, Guitart esmenta Mommsen, ja que, segons aquest autor, l'expressió *oppidum* té relació amb l'acte jurídic de la construcció de la muralla; per això en el món romà es feia la distinció entre la *plebe urbana* o *oppidani* i la *plebe rustica* (32).

Aquesta explicació a Iluro presenta un altre problema: el de si la ciutat estava emmurallada o no. Fins ara no s'han trobat restes físiques prou convincents, però darrerament, de la muralla d'Iluro, se n'està parlant bastant, en primer lloc en base a una làpida trobada a la Plaça Gran fa molts anys, actualment perduda, i que va ser transcrita per Jeroni Pujades, el text del qual ha estat recentment descobert a París per Fabre, Mayer i Rodà (33). En aquest text, s'hi llegeix:

M. P. LAE
MVRV

Aquesta expressió de MVRV, sembla correspondre a la construcció d'una obra de fortificació, tal com sol succeir en expressions semblants en altres indrets. Després tenim un treball recent de M. Ribas (34) on fa referència a unes restes tro-

bades en el solar de l'actual seu central de la Caixa d'Estalvis Laietana, que podrien correspondre a la muralla d'Iluro.

Per acabar de complicar les coses, últimament diversos autors han fet replantejaments a fons d'aquest problema amb interpretacions oposades (35); Saumagne (36) en els municipis de fora el territori italià veu ciutats regulades amb el *ius latii*, mentre que J. Gascou (37) és crític davant de l'exposició de Plini i dubta d'allò que l'autor llatí defineix com a *oppida civium romanorum* siguin ciutats amb uns status clars de règim municipal.

Per la nostra part, estem d'acord amb Guitart quan diu que davant d'un tema tan complex com aquest, el que ens cal és omplir de "contingut arqueològic, topogràfic i urbanístic aquest *oppidum civium romanorum* de la *Tarraconense* que fou *Baetulo*", en el nostre cas Iluro (38).

c) LA PLENITUD INSTITUCIONAL URBANA.

Per la documentació epigràfica, sembla palesar-se un normal funcionament institucional durant el període de l'Alt Imperi, després de les reformes introduïdes en l'organització municipal a *Hispania* per l'emperador August, i que coincideixen plenament amb les definicions de Mela i Plini, i amb els normals estatuts municipals d'aqueixa època. Aquesta plenitud ve corroborada per les troballes arqueològiques que, arreu del perímetre urbà i del territori, contínuament vénen exhument-se. En definitiva, en principi sembla evident que tota la documentació fins ara disponible s'inscriu plenament en els esquemes político-administratius dels *municipium civium romanorum*, amb *duumviri*, *aedil* i *sevir augustal*, però també és ben cert que resten molts dubtes per aclarir.

d) DUUMVIRI QVINQUENALIS.

Els dos *duumviri* eren elegits anualment. Cada cinc anys feien el cens i redactaven la llista dels senadors o membres del senat municipal; amb motiu d'això eren denominats *duumviri quinquenalis*.

En el cas d'Iluro se'ns presenta un problema derivat d'aquesta qualificació de PRIMVS, que es pot interpretar de dues maneres:

1) En el cas de la làpida de L. Marcius, vol dir que el biografat era el primer *duumviri quinquenalis* dels dos magistrats? En aquest cas, no hi ha incoherència cronològica, amb una existència molt anterior del règim municipal comentat; sols es tractaria d'un cens més.

2) Si vol dir el text l'inrevés del que hem apuntat en l'apartat anterior, o sigui *duumviri quinquenalis primer*? O sigui, els primers *duumviri quinquenalis* que varen fer el cens, llavors vol dir que el règim municipal de *civium romanorum* seria molt recent quan L. Marcius va ser magistrat. Si situem la làpida cronològicament entre els anys 55-75 d.C. (segons Fabre, Mayer i Rodà) aquestes dates encaixen perfectament amb la definició de Plini i possiblement de Mela, però se'ns desfasa en molt de la cronologia fundacional i de l'època d'August.

V. CONSIDERACIONS FINALS.

És un tema apassionant, però per aclarir-lo definitivament cal molta perseverança, ja que cal lligar tots els caps, cosa que no serà possible si no s'avença, no sols ací, sinó arreu, en l'estudi del món romà. És un repte que confiem que no serà impossible d'assolir; sols cal temps.

Joan Bonamusa i Roure
Sergi Bonamusa i Turon

NOTES.

- 1.- BONAMUSA, Joan. *Las fuentes escritas referentes a Iluro y a la comarca layetana a Mataró*, 8/6/1968.
- 2.- MELA, Pomponio. *Cherografía* II, 90.
PLINI EL VELL. *Naturalis Historia* III, 21-22.
- 3.- PREVOSTI, Marta. *Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Iluro*. Premi Iluro 1980, p. 529-531. Mataró 1981.
- 4.- PLINI EL VELL. *Naturalis Historia* XIV, 71.
MARCIAL. *Epigrames* I, XXVI.
MIRÓ, Jordi. *La producció d'àmfores del Maresme, una síntesi a Laietània* 2-3, p. 228-244. Mataró 1982-1983.
PASCUAL, Ricard. *Las ánforas de la Layetania a Actes du Colloque de Rome: 27-29 mai 1974*. Ecole Française de Rome, núm. 32, p. 47-96.
TCHERNIE, André. *Les amphores vinaires du Tarraconense et leur exportation au debut de l'empire a Archivo Español de Arqueología* vol. 44, núms. 123-124, p. 38-85. Madrid 1958. Actes del Simposi del vi, celebrat a Badalona l'any 1985. En premsa.
- 5.- PALLARÈS, Francesca. *La topografia e le origini de Barcellona romana a Ommagio a Fernand Benoit*. "Inst. di Studi Liguri", vol. IV, p. 73-79. Bordighera 1972.
- 6.- PREVOSTI, Marta. *Cronologia...* p. 573.
- 7.- CERDÀ, Josep Ant. GARCIA, Joaquim. *Proposta per a una metodologia d'estudi de la romanització d'un territori: el territori d'Iluro*. Comunicació presentada a la III Sessió d'Estudis Mataronins 1986.
- 8.- GUSI, Francisco. *La topografía urbanística de Iluro a Miscel·lànies arqueològiques de Mataró i el Maresme*, p. 35-39. Mataró 1976.
- 9.- CLARIANA, Joan F. *Notes sobre l'estructura urbana d'Iluro a Faventia*, vol. 6/1, p. 96. Universitat Autònoma de Barcelona 1984.
CERDÀ, Josep Ant. GARCIA, Joaquim. *Proposta...*
- 10.- RIBAS, Marià. *Els Orígens de Mataró*. Premi Iluro 1963. Mataró 1964.
CERDÀ, Josep Ant. *Troballes a Can Genissans, al carrer de St. Francesc d'Assís núm. 16 (Mataró) a Laietània* núm. 2-3, p. 286. Mataró 1982-1983.
CERDÀ, Josep Ant. *Informe de les excavacions efectuades a Can Ximenes, Mataró a Laietània* núm. 2-3, p. 288. Mataró 1982-1983.
MARTÍ, Carles. ARXÉ, Joaquim. CERDÀ, Josep Ant. *Notícia sobre les darreres actuacions arqueològiques a la Plaça Gran de Mataró a Laietània* núm. 2-3, p. 289-290. Mataró 1982-1983.
S.A.M.M. *Carta dels vestigis arqueològics del terme municipal de Mataró*. Museu Municipal. Mataró 1977.
- 11.- CLARIANA, Joan F. *Notes...* p. 98-99.
- 12.- BONAMUSA, Joan. *Les arrels del temple basilical de Santa Maria a Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria* núm. 5. Mataró 1979.
- 13.- BONAMUSA, Joan. *Mataró, una realitat històrica de 2.000 anys*. Ajuntament de Mataró, p. 10. Mataró 1983.
- 14.- RIBAS, Marià. *Els orígens...* p. 105-111.
- 15.- FABRE, George. MAYER, Marc. RODÀ, Isabel. *Inscripcions romanes de Mataró i la seva àrea*. Accésit Premi Iluro, p. 35-42. Mataró 1983.
- 16.- PREVOSTI, Marta. *Cronologia...* vol. I. p. 171.
- 17.- Diversos. *El jaciment romano-medieval de Can Modolell*. Museu Comarcal del Maresme, p. 26-28. Mataró 1985.
- 18.- FABRE, MAYER i RODÀ. *Inscripcions...* p. 90-96.
- 19.- Id. *Inscripcions...* p. 42-46.
- 20.- HÜBNER, Aemil. *CJ.L.*, 4528.
- 21.- MELA, Pomponi. *Cherografía* II, p. 89-90.
- 22.- PLINI EL JOVE. *Lletres* III, p. 5 i 17.
- 23.- PLINI EL VELL. *Naturalis...* III, p. 21-22.
- 24.- Tàcit. *Annals* I, LXXVIII.
- 25.- FABRE, MAYER i RODÀ. *Inscripcions...* p. 19-22.
- 26.- Id. *Inscripcions...* p. 22-27.

- 27.- Id. *Inscripcions...*, p. 27-31.
- 28.- Id. *Inscripcions...*, p. 31-35.
- 29.- MOMMSEN, Teodor. *Historia de Roma*. Vol. II, p. 410. Editorial Aguilar. Madrid 1960.
- 30.- PLINI EL VELL. *Naturalis...* III, p. 18.
- 31.- GUITART, Josep. *Baetulo*, p. 20. Museu Municipal de Badalona 1976.
- 32.- MOMMSEN, Teodor. *Le droit public romain*. Vol. VI, p. 437. París 1889.
- 33.- FABRE, MAYER i RODÀ. *Inscripcions...* p. 52-53.
- 34.- RIBAS, Marià. *Notícia sobre la muralla d'Iluro a Laietània* núm. 1, p. 187-191. Mataró 1981.
- 35.- GUITART, Josep. *Baetulo*. p. 20-22.
- 36.- SAUMAGNE, Ch. *Le droit latin et les cites romaines sous l'empire*. p. 81-84. París 1965.
- 37.- GASCOU, J. *Municipia Civium Romanorum a Revue d'Etudes Latines* núm. 30, p. 133-141. 1971.
- 38.- GUITART, Josep. *Baetulo*. p. 22.

BIBLIOGRAFIA GENERAL

- MALUQUER DE MOTES, Joan. *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, vol. I, p. 358-363. Edicions 62. Barcelona 1987.
- MANGAS, Julio. *Hispania Romana* a vol. I *Historia de España* dirigida per Manuel Tuñón de Lara, p. 298-307. Barcelona 1980.
- PLINI EL VELL. *Historia Natural*, llib. III, 18, versió d'Antoni Garcia Bellido, comentaris núm. 25, p. 211-216. Col·lecció Austral núm. 744. Buenos Aires 1947.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Història Nacional de Catalunya*, vol. II, edició 1976, p. 128-125.
- SALRACH, Josep M. *Història dels Països Catalans*, vol. I, p. 74-84. Barcelona 1980.
- TARRADELL, Miquel. *Història dels Catalans*, vol. I, dirigida per Ferran Soldevila, p. 335-415. Barcelona 1983.
- TORRES, Manuel. *La península hispànica, província romana* a *Historia de España* dirigida per Ramón Menéndez Pidal, vol. II, p. 379-386. Madrid 1962.
- KOVALIOV, S.I. *Historia de Roma*, p. 667-673. Akal editor. Madrid 1979.